

KOKOUSMUISTIO

28.8. 2013

Kalajoen vesienhoitoryhmän toiminnan esiselvitykseen kutsutut edustajat
Tiedoksi varajäsenille

KALAJOEN VESIENHOITORYHMÄN 3. KOKOUS

MEIDÄN KALAJOKI – VESIENHOITO KÄYTÄNNÖN TYÖNÄ KALAJOEN VALUMA-ALUEELLA -hanke

Paikka: Nivalan kirjaston kokoushuone, Kalliontie 21

Aika: ke 28.8.2013 klo. 9.00–12.05

Läsnä: Tapio Koistinaho (Ylivieskan kaupunki), Katja Polojärvi (Ylivieskan kaupunki), Karita Halmetoja (ppky Selänne), Juha Peltomaa (Nivalan kaupunki), Reijo Peltokorpi (Sievin kunta), Risto Bergbacka (Vesikolmio Oy), Risto Jokela (ProAgraria Oulu), Irmeli Ruokanen (Metsäkeskus), Eero Hartikainen (Metsähallitus), Eero Hakala (Keski-Pohjanmaan kalatalouskeskus), Anne-Mari Rytönen (SYKE), Satu Järvenpää (Pohjanmaan vesi- ja ympäristö ry), Eeva-Kaarina Aaltonen (Pohjanmaan vesi- ja ympäristö ry), Teija Hanhiniemi (RAMK/SYKE)

1. Kokouksen avaus ja edellisen kokouksen muistio

Laura Liuska avasi kokouksen klo. 9:15 ja toivotti läsnäolijat tervetulleiksi kolmanteen ja Meidän Kalajoki -hankkeen puitteissa viimeiseen Kalajoen vesienhoitoryhmän kokoukseen. Läsnäolijat todettiin kierrättämällä nimilista paikalla olijoiden kesken. Edellisen kokouksen muistio käytiin läpi, eikä siihen ollut lisättävää. Alussa kerrattiin vielä joitakin poimintoja edellisen kokouksen keskustelusta (Mitä Kalajoen vesienhoitoryhmän toiminnan vakiintuminen edellyttää?), johon pohjautuvat myös tämän kokouksen ehdotukset tulevalle toiminnalle, ja todettiin toiminnalle asetetut tavoitteet (liite 1). Tässä kokouksessa erityisenä teemana oli toiminnan jatkuvuuden ratkaiseminen.

2. Kalajoen vesistö tarkkailu 2013–2018

Konsultin ollessa estynyt Laura Liuska kertoi pääpiirteissään Kalajoen yhteistarkkailun uudesta ohjelmasta vuosille 2013–2018 (liite 2). Tarkkailu pitää sisällään vesistö- ja kalataloustarkkailun, jota toteuttamaan on valittu Ahma Ympäristö Oy. Kesän 2013 tuloksia saadaan mahdollisesti lokakuussa. Tarkkailuvelvollisiin lukeutuu 9 jätevedenpuhdistamoja. Lukumäärä muuttuu Kalajoen keskuspuhdistamon valmistuessa ja useiden Vesikolmion pienempien jätevedenpuhdistamojen

toiminnan loppuessa sen myötä ohjelmakauden aikana. Lisäksi tarkkailuvelvollisiin kuuluu kaksi turvetuotantoaluetta sekä kolme Vestia Oy:n jätteenkäsittelyaluetta. Myös Kalajoen keskiosan järjestelyyn sekä Reis-, Vuolto- ja Kiljanjärven säännöstelyyn liittyvä valtion kalatalousvelvoitteiden seuranta tulee mukaan yhteistarkkailuun. Useat eri toimijat toteuttavat alueella myös omia luvan velvoittamia erillistarkkailujaan.

Yhteistarkkailun sisällössä on joitain muutoksia edelliseen kauteen verrattuna. Vuosittaisen veden laadun tarkkailun havaintopisteitä on lisätty, poistuvien puhdistamojen tarkkailua on kevennetty ja merialueelle on lisätty uusi piste lähelle suunniteltua Kalajoen keskusjätevedenpuhdistamo. Veden hygieenisen laadun tarkkailu on muutettu siten, että se vastaa yleisillä uimarannoilla tehtävää tarkkailua. Valtion kalataloudellisten velvoitteiden myötä tarkkailussa lisätään rapu-, nahkiais- ja vaellussiikakantojen seuranta. Konsultti raportoi veden laadun tarkkailusta vuosittain. Joka kolmas vuosi on laajan tarkkailun vuosi, jonka jälkeen julkaistaan laajempi yhteenveto joen tilasta. Kalataloustarkkailua tehdään joka vuosi, mutta vaihtelevin sisällöin, ja raportointi tehdään sen mukaisesti joko erikseen tai yhdessä vesistö tarkkailun tulosten kanssa.

Keskustelussa todettiin, että Vesikolmio vastaa nykyisin suurimmasta osasta yhteistarkkailun kustannuksista. Tuli myös esiin, että Kalajokivarren puhdistamojen jäädessä pois käytöstä uhkaa Kalajoen tarkkailu hiipua. Siksi esimerkiksi piilevien tarkkailua jatketaan useassa näytepisteessä vielä puhdistamon sulkemisen jälkeenkin yleisen veden laadun selvittämiseksi. Tarkkailun olisi tärkeää jatkaa myös vastaisuudessa, jotta tietoa Kalajoen tilasta ja kehityksestä saadaan.

3. Monitavoitearvioinnin tilannekatsaus (SYKE)

Monitavoitearviointia on hyödynnetty mm. ryhmän erilaisten tavoitteiden tunnistamisessa ja huomioon ottamisessa toimenpidevaihtoehtoja muodostettaessa. Anne-Mari Rytönen loi katsauksen etenemiseen hankkeen aikana (liite 3). Aluksi yhteistyössä vesienhoitoryhmän kanssa määriteltiin tavoitetila Kalajoelle vuonna 2030 sekä toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseksi. Työ jatkui sen arvioinnilla, miten kustannustehokkaita, vaikuttavia muiden toimenpiteiden osalta tai toteutettavia vesienhoitoryhmän kannalta eri toimenpiteet ovat. Näitä tietoja hyödynnetään ryhmän toimintasuunnitelman laadinnassa, jonka työstäminen jatkuu edelleen.

Rytönen esitti esimerkkejä toimenpidekokonaisuuksiksi vesienhoitoryhmän toimintasuunnitelmaan. Näitä olivat 1. Vesistökuormituksen vähentäminen, 2. Vesistöjen kunnostaminen, 3. Virkistyskäytön parantaminen, 4. Tiedottaminen ja Kalajoen arvostuksen nostaminen ja 5. Tulvariskien hallinta. Kuormituksen vähentämiseksi esitettyjen toimenpiteistä keskustelua herätti ojitusaluiden ennallistaminen, joka siirrettiinkin tulvariskien hallintaan. Ojitusaluiden ennallistamista tekee lähinnä Metsähallitus luonnonsuojelualueilla, yksityismailla tehdään harvoin.

Keskustelua jatkettiin metsätalouden vesiensuojelutoimenpiteisiin liittyen. Metsäkeskus on pyrkinyt ojitusaluiden edistämään vesiensuojeluhankkeita, esimerkiksi kosteikkojen rakentamista, joista vastaa Metsäkeskuksen metsäpalvelut. Metsäkeskus toivoisi Kalajoen neuvottelukunnasta (=vesienhoitoryhmästä) aloitteita sen alueelliseen toimintasuunnitelmaan, jonka metsäpalvelut laatii. Metsäojien tukkimista ei muissakaan kommentoissa pidetty tarkoituksenmukaisena vesiensuojelun kannalta, mutta sen sijaan voitaisiin ennallistaa sellaisia soita, joilla ojituksista ei ole saavutettu hyötyä.

Metsähallituksessa erityiskohteina ovat olleet vesilintukosteikot sekä riekkosoiden ennallistaminen. Kosteikkojen rakentamisen kannalta Riistakeskus on tärkeä toimija. Sieltä Kalajoen vesienhoitoryhmän toimintaan ehdotettiin kutsuttavaksi Juha Siekkinen.

4. KUTOVA-tarkastelu Kalajoen vesistöalueella

Teija Hanhiniemi kertoi opinnäytetyönä Rovaniemen AMK:ssa tekemästään KUTOVA-tarkastelusta Kalajoen vesistöalueella (liite 4). Tarkastelussa arvioidaan eri toimenpiteiden kustannustehokkuutta fosforikuormituksen vähentämisessä hajakuormituslähteistä. Mukaan oli otettu toimenpiteet, joista oli tarpeeksi tutkimustietoa luotettavan arvioinnin tekemiseksi. KUTOVA-työkalua kehitetään SYKE:ssä jatkuvasti eteenpäin. Aikaisemmin sitä on sovellettu esimerkiksi Temmesjoella, Paimionjoella ja Lapuanjoella. Hanhiniemen tulokset julkaistaan virallisemmin myöhemmin syksyllä. Tuloksista saadaan myös toimenpidesuosituksia Kalajoen vesistöalueelle, joita myös vesienhoitoryhmä voi toiminnallaan edistää.

Kustannustehokkaimmiksi toimenpiteiksi todettiin metsätalouden putkipadot ja pohjapadot sekä maatalouden suojavyöhykkeet ja monivuotinen nurmiviljely. Myös kosteikot olivat kustannustehokkaita. Peltojen talviaikaisen kasvipeitteisyyden, loivien peltojen suojavyöhykkeiden, uusien haja-asutuksen kiinteistökohtaisten jätevesien käsittelymenetelmien sekä ravinnetaseen hallinnan todettiin tässä tarkastelussa olevan vähiten kustannustehokkaita.

Yhä suurempien kuormitusvähennysten saavuttamiseksi vaaditut kustannukset kasvavat nopeasti. Oulujoen-lijoen vesistöalueen vesienhoitosuunnitelmaan liittyvässä toimenpiteiden lisäohjelmassa laskettuun budjettiin perustuen Hanhiniemi esitti, että Kalajoella toimenpiteiden budjetti olisi 6,5 miljoonaa euroa. Kustannustehokkain toimenpideyhdistelmä tällä budjetilla tuottaisi 14 % aleneman kuormitukseen. Toimenpideyhdistelmiä tarkasteltaessa kosteikot todettiin yllättävän kustannustehokkain. Lisäksi peltojen kasvipeitteisyys on tämän tarkastelun mukaan tehokas ja toimii sitä paremmin mitä jyrkempi kohteena oleva pelto on. Kommenteissa kasvipeitteisyyden tehoa sinänsä epäiltiin, sillä kasvillisuuteen sitoutuneet ravinteet vapautuvat joka tapauksessa kun kasvillisuus kuolee ja hajoaa.

5. Pohjanmaan vesi- ja ympäristö ry:n toiminta

Toiminnanjohtaja Eeva-Kaarina Aaltonen esitteli Pohjanmaan vesi- ja ympäristö ry:n (PVY ry) sekä sen yhteydessä toimivien jokilaaksokohtaisten rahastojen ja neuvottelukuntien toimintaa (liite 5). Pohjanmaan vesi- ja ympäristö ry on alueellinen vesienhoitoyhdistys, joita on Suomessa useita. Myös Oulun läänissä on toiminut vesienhoitoyhdistys, mutta sen toiminta ei ole ollut aktiivista noin 10 vuoteen. Toiminnan hiipumista edelsi isojen kuntien vetäytyminen yhdistyksestä. Vesiensuojeluyhdistysten liitossa on herännyt huoli Oulun läänin alueesta, minkä vuoksi yhdistyskin on lähtenyt yhteistyössä mukaan ProAgria Oulun VYYHTI-hankkeeseen, jossa myös etsitään välittäjäorganisaatioita vesienhoitohankkeisiin. Mallia on kuitenkin vaikea tuoda sellaisenaan Pohjois-Pohjanmaalle, vaan toiminnan on lähdeävä paikallisista voimista. Siten myös hyötyä saadaan eniten.

Jokikohtaisen neuvottelukuntatoiminnan ytimenä on Aaltosen mukaan ollut paikallisten aktiivisuus ja kiinnostus omaa jokea kohtaan. Neuvottelukuntiin on kutsuttu mukaan kaikki vesienhoidosta jollain tavalla kiinnostuneet. Sihteerinä toimii Etelä-Pohjanmaalla ELY-keskuksen edustaja ja puheenjohtajana kokousta vuorollaan isännöivä kunta. Kokoukset valmistelee sihteerin koolle kutsuma työryhmä. Neuvottelukunnan toiminta on luonteeltaan vapaata ja informoivaa. Ensimmäiset neuvottelukunnat saivat alkunsa säännöstelyyn liittyvistä ristiriidoista. Sitten alueellisiin vesienhoitosuunnitelmiin liittyvä yhteistyö on jälleen lisännyt aktiivisuutta neuvottelukunnissa. Neuvottelukunnissa laaditaan yksityiskohtaiset toimenpideohjelmat jokilaaksoittain, jolloin myös vuorovaikutus ja kansalaisten osallistuminen toteutuu paremmin.

Jokirahastot ovat osa yhdistyksen toimintaa ja tarjoavat joustavan työkalun erilaiseen toimintaan. Ne on perustettu paikkaamaan valtion rahoja konkreettisten toimenpiteiden aikaan saamiseksi. Rahasto perustaminen helpotti ja nopeutti hankkeita, kun jokaisessa kunnassa ei tarvinnut kiertää erikseen pyytämässä rahoitusta hankkeisiin. Rahasto voi myös tarjota osuuden isommissa EU-hankkeissa vaadittavaan kansalliseen rahoitukseen. Rahastojen perustamisessa kriteerinä on ollut, että kaikki alueen kunnat lähtevät mukaan. Kuntien osuudet koostuvat perusmaksusta ja asukasluvun mukaisesta osuudesta, jolle kuitenkin on määritelty katto. Vuosittainen maksu on ollut noin 10 senttiä per asukas. Summat eivät siis ole kauhean suuria. Ongelmat joen ylä- ja alajuoksulla ovat usein erilaisia, mutta alueellinen tasa-arvo on toteutunut rahastossa yllättävän hyvin. Yhteisestä potista myönnetään rahoitusta eri alueiden hankkeisiin, mutta saadakseen tukea omaan kuntaan sitä on toki myös haettava. Tasapuolisuus on huomioitu myös tiedottamisessa. Lisäksi neuvottelukunnissa on jäseniä kaikilta alueilta.

6. Kalajoen vesienhoitoryhmän toiminnan jatkuvuus

Laura Liuska alusti keskustelua ryhmän toiminnasta Meidän Kalajoki -hankkeen jälkeen. Liuska jatkaa projektisuunnittelijana Vesikolmiossa vielä 20.11. asti Vesikolmion ja Ylivieskan kaupungin rahoituksella. Siten on mahdollista järjestää vielä neljäs kokous marraskuussa Vesikolmion johdolla.

Aluksi kuultiin kuntien edustajien puhelinhaastattelujen perusteella tehty koonti kuntien mahdollisuuksista osallistua toimintaan. Vastaukset on koottu liitteeseen 6. Suurin osa kunnista oli kiinnostunut osallistumaan toimintaan vähintään rivijäsenenä ja piti myös mahdollisena kiertävän vetovastuun ottamista kokousten järjestämisessä. Epäilyksiä herätti kuitenkin se, että joen latvoilla sijaitsevien kuntien ja alajuoksun kuntien tilanteet voivat olla kovin erilaisia, ja yhteisen fokuksen löytyminen voi olla vaikeaa. Vesienhoitoryhmän toimintaan ja kokouksissa käsiteltäviin asioihin vaikuttaa kuitenkin osallistuvien edustajien kiinnostukset ja aloitteet.

Haastattelujen perusteella ryhmän vetovastuu nähtiin ensisijaisesti kunnilla. Kunnan osallistuminen toimintaa pyörittävän henkilön palkkaukseen oli epävarmempaa, mutta sitäkin pidettiin mahdollisena jos kunnan maksettavaksi jäävä osuus on tarpeeksi pieni. Sinänsä kunnissa suhtauduttiin myönteisesti myös rahaston perustamiseen, mutta tarvittavan pääoman löytyminen koettiin vaikeaksi. Kuitenkaan summien ei välttämättä tarvitsekaan olla kovin suuria, kuten Eeva-Kaarina Aaltonen edellä totesi. Lisäksi kuntien edustajien viesti oli, että vesienhoitoryhmän toiminnasta saadaan hyötyä, kun tärkeimmät sidosryhmät saadaan säännöllisesti yhteen, ja toiminta lisäisi myös paikallisia vaikuttamismahdollisuuksia Kalajoen alueella.

Liuska esitti ryhmän toiminnan jatkolle kaksi vaihtoehtoista esimerkkiä, joista keskusteltiin (1. kiertävä vetovastuu ja 2. palkattu työntekijä). Vaihtoehdot on esitelty liitteessä 6. Keskustelussa todettiin muun muassa seuraavaa:

- Kiertävä vetovastuu ei ole järkevää. Asiantuntijapalvelun kokousten valmisteluun voisi ostaa vaikkapa PVY ry:stä. Yhdistys on sinänsä avoin yhteistyölle.
- Yksi jokilaakso ei riitä oman työntekijän palkkaamiseen. Naapurijokilaaksot tulisi saada mukaan. Tällöin vaihtoehtoina voisi olla Siika-, Pyhä- ja Kalajokilaaksojen yhteinen vesienhuoltoalue tai lähes koko vesienhuoltoalueen kattava yhdistys. Oulujokilaakso toisi volyyymiä, ja vanhan Oulun läänin vesienhuoltoalueen herättäminen voisi olla järkevää, sillä Perämereen laskevien jokien ongelmat hyvin samanlaisia. Toisaalta kovin laaja alue saattaa siirtää toiminnan painopistettä liian kauas Kalajokilaaksosta. Lisäksi esimerkiksi Paimionjoella toimii vuonna 2010 perustettu jokikohtainen Paimionjokiyhdistys.
- ELY-keskus tulisi saada tiiviimmin mukaan toiminnan kehittämiseen.
- Vesienhuoltoryhmän toimintaa ei voi jättää alueellisen vesienhuoltoalueen henkiin herättämisen varaan, vaan myös paikallisen toiminnan on jatkettava. Paikallisuus lähtökohtana tuo toimintaan lisäarvoa.
- Kuntien kiertävä vetovastuu työllistää kenties liikaa, jos yhden henkilön on tehtävä järjestelyt oman työnsä ohessa. Neuvottelukunnasta voidaan valita erillinen työryhmä kulloinkin vetovastuussa olevan kunnan avuksi valmistelemaan kokouksia.
- Jatkohankkeen hakemista vesienhuoltoalueen koordinoimiseksi edelleen neuvottelukuntatoiminnan rinnalla kannatetaan.
- Anne-Mari Rytkönen ehdotti alueellisen yhdistystoiminnan selvittämiseksi yhteistä tilaisuutta, jossa esimerkiksi VYYHTI-hanke, ELY-keskus ja PVY ry olisivat mukana.

Kokouksen lopuksi esitettiin ehdotus toimintasuunnitelmaksi vuosille 2013–2016 (liite 6). Ehdotuksen mukaan tulevaisuudessa kokoonnuttaisiin neuvottelukuntana kahdesti vuodessa eri kunnissa kiertäen. Seuraava kokous järjestetään vielä Vesikolmion koolle kutsumana marraskuussa 2013, jolloin mukaan pyydetään nyt mukana olleiden lisäksi uusina edustajina kaikki kiinnostuneet. Halukkaat voivat myös ilmoittautua kokouksiin valmistelemaan työryhmään. Marraskuun kokouksen jälkeen suunnitelmassa on sitoutuminen toimintaan.

Neuvottelukunnan perustamisvaiheessa allekirjoitettavaan johtosääntöön voidaan hakea mallia Pohjanmaan neuvottelukuntien perustamiskirjoista. Vesienhuoltoryhmän toimintasuunnitelma tulisi myös säännöllisesti tarkastaa ja päivittää. Toiminnan tuloksellisuuden seuranta on tärkeää, sillä eri tahojen panostukselle tulee saada vastinetta.

7. Kokouksen päättäminen ja jatkotoimet

Sovittiin, että työ jatkuu ja asiaan palataan marraskuulle suunnitellun seuraavan kokouksen merkeissä. Marraskuun kokoukseen voidaan kutsua esim. konsultti kertomaan yhteistarkkailun tuloksista kesältä 2013 ja ELY:n edustaja esittelemään uutta EAKR-ohjelmakautta, joka alkaa 2014.

Lopuksi kiitettiin kaikkia Kalajoen vesienhoitoryhmän toiminnan esiselvitykseen osallistuneita. Kokous päätettiin 12.05.

Muistion laati

Laura Liuska
projektisuunnittelija
puh. 044 0890 215
laura.liuska@vesikolmio.fi